



การเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ
ของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น*
STRENGTHENING THE FAIRNESS NETWORK FOR REDUCING
THE ECONOMIC DISPARITIES OF THE COMMUNITY
AT KRANUAN DISTRICT, KHON KAEN PROVINCE

ณัฏฐ์ รุ่งวงศ์, สมบัติ นามบุรี, กรกต ชาบัตติ

Nattha Roongwong, Sombat Namburi, Korakoth Chabandit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: Nickeybat@gmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน 2. เพื่อศึกษาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน 3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

ผลการศึกษาพบว่า 1. การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.17$) รายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ สนับสนุนการบริหารจัดการทางการเงิน สนับสนุนชุมชนในการจัดสวัสดิการ และเครือข่ายการจัดการทรัพยากรในชุมชน 2. โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ พบว่า นโยบายภาครัฐ บริบทชุมชน และพฤติกรรมการดำเนินชีวิต ในภาพรวมมีอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมส่งผลต่อการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 3. การเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ลำดับแรกขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเองเป็น

* Received June 28, 2023; Revised August 13, 2023; Accepted August 17, 2023



หลัก นอกจากนั้นนโยบายภาครัฐเองต้องกำหนดมาให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของประชาชนด้วย และบริบทชุมชนเองก็ต้องพร้อมในการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วย

คำสำคัญ: การเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรม; การลดความเหลื่อมล้ำ; เศรษฐกิจของชุมชน

Abstract

Objectives this research paper were: 1. To study the reduction of community economic inequality; 2. To study the causal model of strengthening the fairness network for reducing community economic inequality; 3. To present a model for strengthening a network of fairness to reduce economic inequality in the community at Kranuan District. Khon Kaen Conducted by the quantitative research. Data were collected from 400 samples using structural equation modeling analysis.

The results of the study revealed that 1. They were reducing the economic inequality of the community. By overall, it was at a high level ($\bar{X}=4.17$); each aspect was at the highest level. One aspect that was at the highest level was the development of community economic networks. The 3 aspects that were at a high were support for financial management, support the community in providing welfare and the network of the community resource management. 2. The causal relationship model was found that government policies, community contexts, and lifestyle behaviors, by overall had a direct influence. Indirect influence and collective influence affected the strengthening of the fairness network for reducing the community's economic inequality with statistically significant level at the 0.01. 3. Strengthening the network of justice for reducing economic inequality. First, it mainly depended on the lifestyle of the people in the community. In addition, government policies must also be set in line with the people's behavior and the community context itself must also be ready for economic development.

Keywords: Strengthening the Fairness Network; Reducing Inequality; Economic of the Community



บทนำ

ปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นหนึ่งในความท้าทายที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้สามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน และบรรลุเป้าหมายของการเป็นประเทศที่มีรายได้สูงในอีก 20 ปีข้างหน้า ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศให้ก้าวออกจากภาวะความยากจน แต่การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและการสร้างความเป็นธรรมนับว่ายังประสบปัญหาท้าทายในหลายมิติ โดยการกระจายทรัพยากรและความมั่งคั่งในสังคมยังคงมีการกระจุกตัวอยู่มาก การกระจายโอกาสของการพัฒนายังไม่ทั่วถึง รวมทั้งโอกาสการถือครองที่ดินและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารองค์ความรู้ แหล่งทุน บริการทางสังคมและกระบวนการยุติธรรมที่มีคุณภาพยังมีความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มประชากร โดยเฉพาะในภาคการเกษตรและชนบท ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของภาวะหนี้สิน การอพยพแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการกระจุกตัวในเมืองใหญ่ไม่ก็เมืองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว และส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศในระยะยาว และอาจมีความรุนแรงมากขึ้นในสถานะของการเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในอนาคตอันใกล้

ดังนั้น ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมจึงได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการตอบโจทย์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้การเติบโตของประเทศเป็นการเติบโตที่ยั่งยืนโดยทุกคนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การกำหนดให้ภาคการเกษตรและครัวเรือนเป็นกลุ่มเป้าหมายของการปรับโครงสร้างและพฤติกรรม และการกระจายศูนย์กลางความเจริญเพื่อให้เกิดการสร้างงานในพื้นที่ เพื่อพลิกฟื้นโครงสร้างทางสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และช่วยลดความเสี่ยงต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ยังเน้นการดึงเอาพลังทางสังคมที่ประกอบด้วยภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในรูปแบบประชารัฐ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ยั่งยืนรวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพสามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด (ประกาศเรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580, 2561)



สำหรับสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในปี 2563 สัดส่วนคนจนที่พิจารณาจากเส้นความยากจนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6.24 ในปี 2562 เป็นร้อยละ 6.84 ในปี 2563 หรือมีคนจนจำนวน 4.8 ล้านคน เพิ่มขึ้นจาก 4.3 ล้านคนในปีก่อนหน้า ซึ่งเป็นผลมาจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ที่กระทบต่อเศรษฐกิจและการจ้างงานอย่างรุนแรง แม้ว่าจำนวนคนจนจะเพิ่มขึ้นไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับความรุนแรงของสถานการณ์โควิด-19 แต่เมื่อพิจารณาสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนจะพบว่า ภาพรวมครัวเรือนทั้งประเทศมีความเปราะบางเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ปี 2563 ครัวเรือนมีความสามารถในการหารายได้ลดลง ซึ่งสะท้อนจากชั่วโมงการทำงานที่ปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ลดลงมาอยู่ในระดับต่ำกว่าช่วงก่อนการระบาดของโควิด-19 ทั้งนี้ครัวเรือนปรับตัวสูงขึ้นมาก และเงินออมในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยมีแนวโน้มลดลง เมื่อพิจารณาเป็นระดับครัวเรือน พบว่า ในปี 2563 มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1.4 ล้านครัวเรือนคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 5.51 ของครัวเรือนทั้งหมด เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปี 2562 ที่มีจำนวนครัวเรือนยากจนประมาณ 1.31 ล้านครัวเรือน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563)

ประเด็นปัญหาเบื้องต้นก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในทุก ๆ มิติของสังคมไทย ดังนั้นการวิจัยนี้เป็นการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในสังคมไทยและหาแนวทางการขับเคลื่อนองค์กรภาคีเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและกำหนดรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในสังคมไทย โดยเล็งเห็นความสำคัญของการกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยี จึงเป็นการยกระดับคุณภาพทางสังคมให้ทั่วถึงและครอบคลุมประชากรทุกเพศสภาวะและทุกช่วงวัยและการปิดช่องว่างการคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทยจะช่วยก่อให้เกิดความเสมอภาคในสังคมและนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำที่ลดลงได้อย่างเป็นระบบ และเป็นที่ยอมรับในระดับสากลการสร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับประชากรทุกกลุ่ม ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้ภาครัฐและประชาชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมระดมความคิดเห็นในการพัฒนาความเจริญด้านเศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยีไปสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐภาคเอกชนอย่างทั่วถึงเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างยั่งยืนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ประมุขสังคมและประเทศชาติสืบต่อไปซึ่งมีคำถามของการวิจัยหลัก 3 ประเด็นคือ การเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัด



ขอนแก่นเป็นอย่างไร โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่นมีอะไรบ้าง และรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่นควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ มีแบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวศึกษาสถานการณ์โดยไม่มีการทดลอง
2. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
 - 2.1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น จำนวน 78,306 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565)
 - 2.2) กลุ่มตัวอย่าง กำหนดขนาดตัวอย่างตามกฎอัตราส่วนระหว่างหน่วยตัวอย่างและจำนวนพารามิเตอร์หรือ ตัวแปร ไว้เป็น 1 พารามิเตอร์ ใช้ตัวอย่าง 10-20 ตัวอย่าง จากการออกแบบการวิจัยพบว่า มีค่าพารามิเตอร์ที่ต้องประมาณภายใต้โมเดลลี สเลททั้งหมด 40 พารามิเตอร์ ใช้เส้นพารามิเตอร์ละ 10 ตัวอย่างเท่ากับ $40 \times 10 = 400$ ตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้การวิจัย ในการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ แบ่งเป็น 5 ส่วน ประกอบด้วย 1) ปัจจัยส่วนบุคคล 2) นโยบายภาครัฐ 3) บริบทชุมชน 4) พฤติกรรมการดำเนินชีวิต และ 5) การเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน
4. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น จำนวน 400 คน

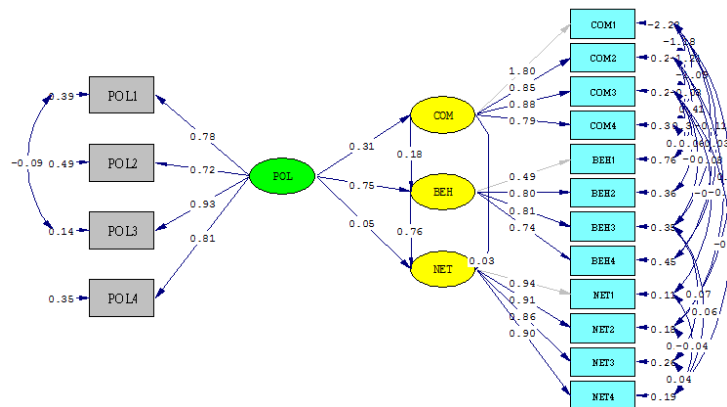


5. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) และโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และศึกษาภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อยืนยันผลการศึกษาเชิงปริมาณจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.17$, S.D.=0.660) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน ($\bar{X}=4.22$) อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ สนับสนุนการบริหารจัดการทางการเงิน ($\bar{X}=4.19$) สนับสนุนชุมชนในการจัดสวัสดิการ ($\bar{X}=4.17$) และเครือข่ายการจัดการทรัพยากรในชุมชน ($\bar{X}=4.11$) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น พบผลการศึกษาดังนี้



Chi-Square=87.85, df=68, P-value=0.05304, RMSEA=0.031

ภาพที่ 1. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น



จากการทดสอบเกี่ยวกับ นโยบายภาครัฐ บริบทในชุมชน พฤติกรรมการดำเนินชีวิต มีอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมต่อการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปเป็นตารางผลการศึกษาดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1. ค่าสถิติผลการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรในโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น ที่มีกิจกรรมสนับสนุนเป็นตัวแปรส่งผ่าน

ตัวแปรเหตุ	COM			BEH			NET		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE
POL	0.31** (0.04)	-	0.31** (0.04)	0.81** (0.10)	0.06** (0.02)	0.75** (0.09)	0.67** (0.06)	0.62** (0.09)	0.05 (0.09)
COM	-	-	-	0.18* (0.07)	-	0.18* (0.07)	0.16** (0.06)	0.13** (0.05)	0.03 (0.12)
BEH	-	-	-	-	-	-	0.76** (0.12)	-	0.76** (0.12)

ค่าสถิติ Chi-Square = 81.71, df = 64, GFI = 0.98, AGFI = 0.95, RMSEA = 0.026

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บคือค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน, ** $p < .01$, * $p < .05$

TE = ผลรวมอิทธิพล IE = อิทธิพลทางอ้อม DE = อิทธิพลทางตรง

จากตารางที่ 1. พบว่า อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมระหว่างตัวแปรในโมเดลเป็นดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายภาครัฐ (POL) กับการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน (NET) ขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.67 เมื่อพิจารณาอิทธิพล พบว่า เป็นอิทธิพลทางตรง 0.05 อิทธิพลทางอ้อม 0.62 และเป็นอิทธิพลรวม 0.67 โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมส่งผลต่อการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า นโยบายภาครัฐ ซึ่งประกอบด้วย นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การส่งเสริมความรู้ การส่งเสริมกิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจ ต้องอาศัยพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ประกอบด้วยพฤติกรรมการทำงานหนัก พฤติกรรมการออม พฤติกรรมการรวมกลุ่ม พฤติกรรมการลงทุน ซึ่งจะทำให้เกิดการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนขึ้นมาได้



2. ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทชุมชน (COM) กับการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน (NET) ขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.36 เมื่อพิจารณาอิทธิพล พบว่า เป็นอิทธิพลทางตรง 0.03 อิทธิพลทางอ้อม 0.13 และเป็นอิทธิพลรวม 0.16 โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมส่งผลต่อการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า บริบทชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทุนชุมชน ทรัพยากรชุมชน ต้องอาศัยพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเพื่อทำให้เกิดการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนขึ้นมาได้

3. ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิต (BEH) กับการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน (NET) ขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.81 เมื่อพิจารณาอิทธิพล พบว่า เป็นอิทธิพลทางตรง 0.76 และเป็นอิทธิพลรวม 0.76 โดยมีค่าอิทธิพลทางตรง และอิทธิพลรวมส่งผลต่อการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า พฤติกรรมการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วย พฤติกรรมการทำงานหนัก พฤติกรรมการออม พฤติกรรมการรวมกลุ่ม พฤติกรรมการลงทุน ทำให้เกิดการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนขึ้นมาได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น พบว่า การเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน ประกอบด้วย 1) การพัฒนาเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน 2) สนับสนุนการบริหารจัดการทางการเงิน 3) สนับสนุนชุมชนในการจัดสวัสดิการ โดยชุมชนต้องมีการจัดสวัสดิการ 4) เครือข่ายการจัดการทรัพยากรใน นอกจากนี้ยังต้องอาศัยนโยบายภาครัฐ ทั้งนโยบายการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การส่งเสริมความรู้ การส่งเสริมกิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยมีบริบทชุมชนที่คอยสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทุนชุมชน และทรัพยากรชุมชน



อภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาเครือข่ายเศรษฐกิจ อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ สนับสนุนการบริหารจัดการทางการเงิน สนับสนุนชุมชนในการจัดสวัสดิการ และเครือข่ายการจัดการทรัพยากรในชุมชนตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของสันทกฤษณ์ บุญช่วย (2563) ที่พบว่า ความเหลื่อมล้ำอาจหมายถึงความไร้ยุติธรรม ไม่เท่าเทียมกัน หรือเต็มไปด้วยความบิดเบื้อวในทุก ๆ ภาคส่วนของสังคมและจะยังคงดำรงอยู่ต่อไป สำหรับประเทศไทยปัญหาความเหลื่อมล้ำที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านานนี้ ปรากฏตัวในหลายรูปแบบซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อมโยงทั้งปัจจัยการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่กระนั้นยังไม่สามารถหาทางในการแก้ไขปัญหาให้มีความชัดเจนและยั่งยืนได้ นำมาซึ่งความต้องการในการสถาปนาชุดนโยบายสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งเรื่องงบประมาณ บุคลากร และการสร้างการเป็นหุ้นส่วนระบบเครือข่าย หากสามารถผลักดันให้รัฐบาลนำไปสู่การเป็นวาระแห่งชาติได้แล้วจะเป็นการลดทอนปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. นโยบายภาครัฐ พบว่า มีค่าอิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมส่งผลต่อการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า นโยบายภาครัฐ ซึ่งประกอบด้วย นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การส่งเสริมความรู้ การส่งเสริมกิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจ ต้องอาศัยบริบทชุมชน และพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนขึ้นมาได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของนลิตรา ไทยประเสริฐ (2554) ที่พบว่า การแก้ปัญหาเรื่องการใช้จ่ายภาครัฐสามารถทำได้โดย (1) เพิ่มการอุดหนุนการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพมากขึ้น และให้การอุดหนุนภาคอุดมศึกษาเท่าที่จำเป็น (2) จัดสรรทรัพยากรด้านสาธารณสุขใหม่โดยลดการอุดหนุนแก่ภูมิภาคที่มีรายได้สูง และเพิ่มการอุดหนุนแก่ภูมิภาคที่มีรายได้น้อยแทน และ (3) อุดหนุนการลงทุนในระบบขนส่งสาธารณะให้ทั่วถึงในทุกภูมิภาค นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระเชมทัต สีลสาโร (รินสำราญ) (2560) ที่พบว่า นโยบายและยุทธศาสตร์ในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่



12 ซึ่งการพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำให้ช่องว่างของความเหลื่อมล้ำลดลงมากกว่าปัจจุบันนี้ สังคมไทยยังคงต้องการมาตรการช่วยเหลือในการป้องกันหรือลดความเหลื่อมล้ำสำหรับผู้ด้อยโอกาสมากกว่าในปัจจุบัน ซึ่งมีใช้โครงการประชานิยม แต่ควรมีการบริหารจัดการที่มุ่งสู่กลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะที่เป็นผู้ด้อยโอกาสอันเป็นผลจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างแท้จริง กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษ น่าจะเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่เป็นหญิง ความเหลื่อมล้ำก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ความเหลื่อมล้ำทางสังคมอาจนำมาซึ่งผลกระทบรอบด้าน

2. บริบทชุมชน พบว่า มีค่าอิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมส่งผลต่อการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า บริบทชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทุนชุมชน ทรัพยากรชุมชน ต้องอาศัยพฤติกรรม การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเพื่อทำให้เกิดการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนขึ้นมาได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อิชชนันท์ อิศรเดช และวสันต์ ลิ้มรัตน์ภทรกุล (2563) ที่พบว่า 1) ชาวตำบลหนองสาหร่าย ประสบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากการไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรในการเพาะปลูก การเข้าถึงแหล่งทุน การเข้าถึงอำนาจทางการเมือง และเข้าถึงสวัสดิการต่าง ๆ 2) ชาวตำบลหนองสาหร่าย มีระบบการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยอาศัยกระบวนการ คือ 2.1) การรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรอง 2.2) สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกระดับ 2.3) การทำงานอย่างเป็นระบบ 2.4) การติดตามประเมินผล 3) ทำให้สามารถสังเคราะห์รูปแบบการจัดการตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของชุมชนท้องถิ่นได้

3. พฤติกรรม การดำเนินชีวิต พบว่า มีค่าอิทธิพลทางตรง และอิทธิพลรวมส่งผลต่อการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า พฤติกรรม การดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วย พฤติกรรมการทำงานหนัก พฤติกรรมการออม พฤติกรรมการรวมกลุ่ม พฤติกรรมการลงทุน ทำให้เกิดการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนขึ้นมาได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ตรียาลักษณ์ เรืองราย และนันทินา หาสนหรี (2563) ที่พบว่า 1. บุคลากรภายในสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีมีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลในทุกปัจจัยอยู่ในระดับมาก 2. บุคลากรภายใน



สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี มีระดับของพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบระดับของพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของบุคลากรภายในสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า บุคลากรภายในสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน มีระดับของพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

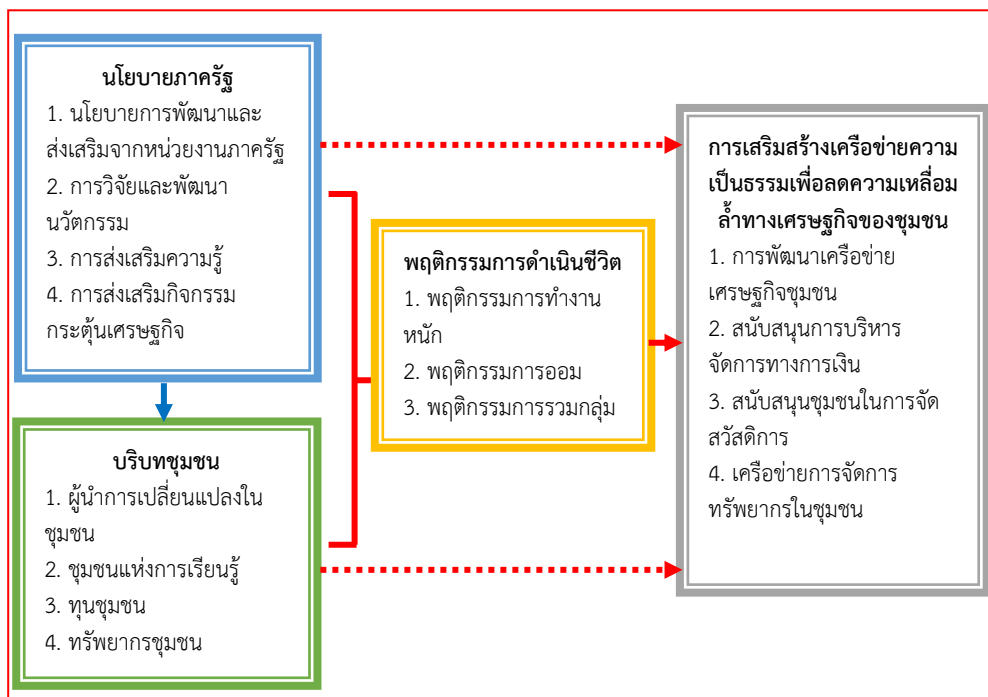
จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น พบว่า การเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน ประกอบด้วย 1) การพัฒนาเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน 2) สนับสนุนการบริหารจัดการทางการเงิน 3) สนับสนุนชุมชนในการจัดสวัสดิการ โดยชุมชนต้องมีการจัดสวัสดิการ 4) เครือข่ายการจัดการทรัพยากรใน นอกจากนี้ยังต้องอาศัยนโยบายภาครัฐ ทั้งนโยบายการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การส่งเสริมความรู้ การส่งเสริมกิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยมีบริบทชุมชนที่คอยสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทุนชุมชน และทรัพยากรชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของสมชัย จิตสุชน (2558) ที่พบว่า นโยบายที่มีผลความเหลื่อมล้ำได้มากที่สุดคือการใช้จากรัฐด้านสวัสดิการและด้านสังคม และนโยบายภาษี ซึ่งรัฐบาลไทยทุกยุคสมัยที่ผ่านมายังมิได้ใช้นโยบายทั้งสองด้านนี้ในการลดความเหลื่อมล้ำมากเท่าที่ควรโดยเฉพาะเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วทั่วไป ระบบภาษีไทยยังมีช่องว่างให้คนรวยเสียภาษีน้อยกว่าความสามารถมาก ไม่ว่าจะเป็นการขาดภาษีที่เก็บบนฐานทรัพย์สิน การหลีกเลี่ยงภาษีหลากหลายประเภท ไทยควรเรียนรู้จากประสบการณ์หลายประเทศที่กำลังปฏิรูปเพื่อหาจุดสมดุลระหว่างการดูแลประชาชนอย่างทั่วถึง ผลต่อแรงจูงใจในการทำงาน และความยั่งยืน หนึ่งในกระแสปฏิรูปสากลที่ไทยควรคำนึงถึงคือระบบสวัสดิการที่ดีควรมีลักษณะของ “การลงทุนทางสังคม (Social Investment)” เช่น ให้ลำดับความสำคัญกับดูแลเด็กและเยาวชนเพราะผลตอบแทนกลับต่อสังคมสูงมาก เป็นต้น นอกจากนั้นยังควรประยุกต์ใช้พัฒนาการใหม่ ๆ ของการบริหารสวัสดิการ ไม่ว่าจะเป็นในด้านเครื่องมือ (Tools) เช่น ระบบฐานข้อมูล การตรวจสอบคุณสมบัติผู้ควรได้รับสวัสดิการ (Means Testing) หรือนวัตกรรมในการสร้างเครือข่ายสังคมเพื่อร่วมกันให้บริการหรือกระทั่งรับภาระการเงินระบบสวัสดิการ กล่าวโดยสรุปความ



ท้าทายของระบบสวัสดิการของไทยมี (ก) ต้องเร็ว ทั่วถึง และครบถ้วน (ข) ต้องไม่แพง มีประสิทธิภาพ (ค) ต้องลดความเหลื่อมล้ำได้จริง (ง) ให้น้ำหนักกับการลงทุนด้านสังคม (จ) ต้องขับเคลื่อนนโยบายอย่างเหมาะสมกับบริบทสังคมการเมืองไทย (ฉ) ต้องปฏิรูประบบการบริหาร (ช) ต้องเร่งสร้างประชาคมสวัสดิการ ความท้าทายอีกประการคือ เศรษฐกิจไทยยังต้องมีการขยายตัวพร้อม ๆ กับการลดความเหลื่อมล้ำหรือที่เรียกว่าแนวทางการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม (Inclusive Growth)

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้



ภาพที่ 2 รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น



จากภาพรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น สามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้

การเสริมสร้างเครือข่ายความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน ประกอบด้วย

1) การพัฒนาเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน โดยชุมชนต้องมีการสร้างเครือข่ายกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับคนในชุมชนและเครือข่ายนอกชุมชน

2) สนับสนุนการบริหารจัดการทางการเงิน โดยชุมชนมีกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนอื่น ๆ ที่สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) สนับสนุนชุมชนในการจัดสวัสดิการ โดยชุมชนต้องมีการจัดสวัสดิการและชุมชนควรมีกุุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ได้จัดตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน

4) เครือข่ายการจัดการทรัพยากรในชุมชน โดยชุมชนต้องมีการจัดตั้งกลุ่มในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน สร้างเครือข่ายกับชุมชนใกล้เคียงเพื่อช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชน สิ่งสำคัญคือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงาน โดยต้องมีพฤติกรรมการทำงานหนัก พฤติกรรมการออม พฤติกรรมการรวมกลุ่ม และมีพฤติกรรมการลงทุนด้วย นอกจากนี้ภาครัฐเองต้องกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนด้วยทั้งนโยบายการพัฒนาและการส่งเสริม การวิจัยและพัฒนา นวัตกรรม การส่งเสริมความรู้ การส่งเสริมกิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจ และสุดท้ายต้องระเบิดจากข้างในโดยการสร้างบริบทชุมชนให้เอื้อต่อการพัฒนาทั้งการมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีทุนชุมชน และมีทรัพยากรชุมชนที่เพียงพอและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการลดความเหลื่อมล้ำให้เป็นวาระแห่งชาติและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้หลุดพ้นจากประเทศมีรายได้น้อย



2. หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนและปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัย เพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อยไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนหรือข้าราชการที่ทุจริตคอร์รัปชัน

3. หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดนโยบายการพัฒนาแบบองค์รวมโดยนำผลจากการวิจัยไปดำเนินการทั้งการกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาบริบทของชุมชน การพัฒนาพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ฝ่ายบริหารและฝ่ายปกครองในชุมชนควรมีการพัฒนาเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถของคนชุมชนบนพื้นฐานความพอเพียง รวมทั้งการนำประชาชนไปศึกษาดูงานเศรษฐกิจชุมชนภายในชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อนำกลับมาพัฒนาชุมชนเอง

2. ฝ่ายบริหารและฝ่ายปกครองในชุมชนควรมีการสนับสนุนการบริหารจัดการทางการเงิน โดยเฉพาะการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการทำแผนบริหารเงินทุนหมุนเวียนแก่สมาชิกในชุมชน

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) จากรูปแบบที่ค้นพบในงานวิจัยนี้ โดยอาศัยการเข้าไปพัฒนาอย่างต่อเนื่องของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งก่อนเพื่อเป็นโมเดลให้กับพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

2. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเชิงลึกเพื่อนำความรู้เหล่านั้นมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ตรียาลักษณ์ เรืองราย และนันทิชา หาสุทรี. (2563). พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของบุคลากรภายในสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 8(1), 109-123.

ธัชชนันท์ อิศรเดช และวสันต์ ลิ้มรัตน์ภทรกุล. (2563). ชุมชนกับการจัดการปัญหาความเหลื่อมล้ำเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษาชาวตำบลหนองสาหร่าย. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(11), 375-388.

นลิตรา ไทยประเสริฐ. (2554). *การปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อความเป็นธรรมในสังคม* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.



- ประกาศเรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580. (2561, 13 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. หน้า 1-74.
- พระเชมทัต สีสำโร (เร็นสำราญ). (2560). การวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน (หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมชัย จิตสุชน. (2558). ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย : แนวโน้ม นโยบาย และแนวทางขับเคลื่อนนโยบาย (รายงานการวิจัย). สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย TDRI.
- สันทกฤษณ์ บุญช่วย. (2563). การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน : ว่าด้วยการประกอบสร้างนโยบายสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 13(4), 141-169.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). จำนวนประชากรและบ้าน จำแนกเป็นรายอำเภอ และรายตำบล จังหวัดขอนแก่น. สืบค้น 26 กุมภาพันธ์ 2565, จาก : <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/districtList/S010107/th/56.htm>.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2563. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.